

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

શ્રીમતી સુસેથા

વિરૂદ્ધ

તમિલનાડુ રાજ્ય અને અન્યો.

ઓગસ્ટ ૮, ૨૦૦૬

[એસ. બી. સિન્હા, ન્યાયમૂર્તિશ્રી અને દલવીર ભંડારી, ન્યાયમૂર્તિશ્રી]

પર્યાવરણીય કાયદો:

પર્યાવરણ - હાઈવે પ્રોજેક્ટનું વિસ્તરણ - વિસ્થાપિત થયેલા વ્યક્તિઓનું પુનર્વસન - પાણીની ટાંકીમાં શોપિંગ કોમ્પ્લેક્સનું નિર્માણ - પર્યાવરણનું રક્ષણ - હાઈવે પ્રોજેક્ટના વિસ્તરણને કારણે વિસ્થાપિત થયેલા વ્યક્તિઓના પુનર્વસન માટે પંચાયતે શોપિંગ કોમ્પ્લેક્સ બનાવવાનો નિર્ણય

લીધો – રાજ્ય સરકારે ત્યાં શોપિંગ કોમ્પ્લેક્સના બાંધકામને મંજૂરી આપતો સરકારી આદેશ પણ કર્યો – ગામ દરિયાની નજીક આવેલું હતું જેમાં અથવા તેની આસપાસ પાંચ પાણીની ટાંકીઓ હતી – ગામમાં પાણીની કોઈ અછતનો કોઈ અહેવાલ નહોતો --- ટાંકીની જમીનનો ઉપયોગ મુખ્યત્વે લાંબા સમયથી ડમ્પિંગ ચાર્જ તરીકે થઈ રહ્યો હતો – હાઈકોર્ટે ઉપરોક્ત નિર્ણયને પડકારતી રિટ અરજી ફગાવી દીધી – યોગ્યતા – ઠરાવાયુઃજનાશયો જાળવી રાખવા જરૂરી છે – કુદરતી જળ સંગ્રહ સંસાધનોનું રક્ષણ કરવું જરૂરી છે, પરંતુ જો તે બિનઉપયોગી થઈ ગયા હોય તો તેને પુનઃસ્થાપિત કરવા માટે પણ પગલાં લેવા જરૂરી છે --- જોકે, કૃત્રિમ ટાંકીઓના સંદર્ભમાં આ જ સિદ્ધાંત લાગુ કરી શકાતો નથી --- પ્રશ્નમાં રહેલી ટાંકી કુદરતી ટાંકી નથી --- તેમાં ફક્ત વરસાદી પાણીનો સંગ્રહ કરી શકાય છે – તે લાંબા સમયથી ડમ્પિંગ ગ્રાઉન્ડ રહ્યું છે – વધુમાં, આ વિસ્તારમાં પાણીની કોઈ અછત નથી --- તેથી, તેના પુનરુત્થાન માટે કોઈ વાજબીપણું નથી --- હાઈકોર્ટના ચુકાદાને સમર્થન.

હાઈવે પ્રોજેક્ટના વિસ્તરણને કારણે વિસ્થાપિત થયેલા વ્યક્તિઓના પુનર્વસન માટે પ્રતિવાદી-પંચાયતે બિનઉપયોગી અને ત્યજી દેવાયેલી પાણીની ટાંકીમાં શોપિંગ કોમ્પ્લેક્સ બનાવવાનો નિર્ણય લીધો હતો. રાજ્ય સરકારે તેમાં શોપિંગ કોમ્પ્લેક્સના નિર્માણની મંજૂરી આપતો સરકારી આદેશ પણ કર્યો હતો. આ ગામ સમુદ્ધની નજીક આવેલું હતું અને તેમાં અથવા તેની આસપાસ પાંચ

પાણીની ટાંકીઓ હતી. ગામમાં પાણીની અછત હોવાના કોઈ અહેવાલ નથી. ટાંકીની જમીનનો ઉપયોગ મુખ્યત્વે લાંબા સમયથી ડમ્પિંગ ચાર્ડ તરીકે થતો હતો.

અપીલકર્તા દ્વારા ઉપરોક્ત નિર્ણય પર સવાલ ઉઠાવતી હાઈકોર્ટ સમક્ષ રિટ અરજી દાખલ કરવામાં આવી હતી, જેને ફગાવી દેવામાં આવી હતી. તેથી અપીલ કરવામાં આવી છે.

અરજી નામંજૂર કરતાં કોર્ટે

ઠરાવ્યુ:૧. આ ટાંકી મંદિરની ટાંકી હોવાનું માનવામાં આવે છે. તે તળાવ નહોતું. જો કે તેને મહેસૂલ રેકૉર્ડમાં ટાંકી પોરામ્બોક તરીકે વર્ગીકૃત કરવામાં આવ્યું હતું, પરંતુ તેણે લાંબા સમય પહેલાં તેની ઉપયોગિતા ગુમાવી દીધી હતી. તેનો ઉપયોગ ડમ્પિંગ ચાર્ડ તરીકે થતો હતો. ત્યાં કોઈ ઇનલેટ અથવા આઉટલેટ સુવિધાઓ નહોતી. તે અતિક્રમણ માટે પણ સંવેદનશીલ હતું. [૩૬૫-બી]

૨. સ્વીકાર્ય રીતે, જળાશયોને જાળવી રાખવા જરૂરી છે. આવી જરૂરિયાતની કલ્પના માત્ર એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને કરવામાં આવી છે કે પાણીના અધિકાર તેમજ ગુણવત્તાયુક્ત જીવનની કલ્પના ભારતના બંધારણની

કલમ ૨૧ હેઠળ કરવામાં આવી છે, પરંતુ એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને પણ કે તેને ભારતના બંધારણની કલમ ૪૭ અને ૪૮-એ માં માન્યતા આપવામાં આવી છે. ભારતના બંધારણની કલમ ૫૧-એ વધુમાં જંગલો, સરોવરો, નદીઓ અને વન્યજીવન સહિત કુદરતી પર્યાવરણનું રક્ષણ અને તેમાં સુધારો કરવાની દરેક નાગરિકની મૂળભૂત ફરજ બનાવે છે.[૩૬૬-એફ]

પ્રાણી અને પર્યાવરણ કાનૂની સંરક્ષણ ભંડોળ વિરુદ્ધ ભારત સંઘ, એ.આઈ.આર. (૧૯૯૭) એસ.સી. ૧૦૭૧, એમ.સી. મહેતા (બડખાલ અને સૂરજકુંડ તળાવો બાબત) વિરુદ્ધ ભારત સંઘ, [૧૯૯૭] ૩ એસ.સી.સી. ૭૧૫ અને બૌદ્ધિક મંચ, તિરૂપતિ વિરુદ્ધ આંધ્રપ્રદેશ રાજ્ય[૨૦૦૬] ૩ એસ.સી.સી. ૫૪૯, પર આધાર રાખ્યો.

૩.૧. આર્દ્રભૂમીની જાળવણી સમાજ માટે લાભકારી કાર્ય કરે છે.

કલકત્તામાં વધુ સારું જીવન જીવવા માટે લોકો એક થયા- જાહેર જનતા વિ. સ્ટેટ ઓફ વેસ્ટ બંગાળ, એ.આઈ.આર. (૧૯૯૩) કલકત્તા. ૨૧૫, મંજૂર.

૩.૨.કુદરતી જળ સંગ્રહ સંસાધનોને માત્ર સંરક્ષિત કરવાની જ જરૂર નથી, પરંતુ જો તેનો ઉપયોગ ન થયો હોય તો તેને પુનઃસ્થાપિત કરવા માટે પણ પગલાં

લેવાની જરૂર છે.આ જ સિદ્ધાંત કૃત્રિમ ટાંકીઓના સંબંધમાં લાગુ કરી શકાતો નથી.[૩૬૭-બી]

ટી. એન. ગોડાવર્મન થિરુમુલપદ (૯૯) વિરુદ્ધ ભારત સંઘ, (૨૦૦૬) ૫ એસસીસી ૪૭ અને એલ. કૃષ્ણાન વિરુદ્ધ તમિલનાડુ રાજ્ય, એઆઈઆર (૨૦૦૫) મદ્રાસ. ૩૧૧, નો ઉલ્લેખ કર્યો છે.

જ. આ અદાલતે એવો કાયદો ઘડ્યો નથી કે જાહેર ટ્રસ્ટ તરીકે રાખવામાં આવેલી મિલકતનું હસ્તાંતરણ આવશ્યકપણે પ્રતિબંધિત છે. જેના પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો હતો તે ઉચ્ચ સ્તરની ન્યાયિક તપાસ હતી. ટકાઉ વિકાસનો સિદ્ધાંત ખાલી સૂત્ર ન હોવા છતાં, તેનો અમલ વ્યવહારુ ઢ્વજિકોણથી થવો જરૂરી છે, ન કે અદાલતના પરોક્ષ આદેશથી.[૩૬૭-જી-એચ]

ટી. એન. ગોડાવર્મન થિરુમુલપદ (૯૯) વિરુદ્ધ ભારત સંઘ, (૨૦૦૬) ૫ એસસીસી ૪૭, બૌદ્ધિક મંચ, તિરુપતિ વિરુદ્ધ એપી રાજ્ય, (૨૦૦૬) ૩ એસસીસી ૫૪૯ અને બોમ્બે ડાઇંગ એન્ડ મેનુ. કો. લિમિટેડ.(૩) વિ. બોમ્બે એન્વાયર્નમેન્ટલ એક્શન ગ્રૂપ, (૨૦૦૬) ૩ એસસીસી ૪૩૪, નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

પ. પ્રતિવાદીઓએ સ્પષ્ટ રીતે નકારી કાઢ્યું અને વિવાદ કર્યો કે ગામમાં પાણીની કોઈ અછત છે. આ ગામ રાષ્ટ્રીય ધોરીમાર્ગની બંને બાજુએ આવેલું છે. તે સમુદ્રની નજીક આવેલું છે અને તેમાં અથવા તેની આસપાસ પાંચ પાણીની ટાંકીઓ છે. તેથી, તે સ્વીકારવું મુશ્કેલ છે કે ગામમાં પાણીની તીવ્ર અછત હતી. આ ટાંકી કુદરતી ટાંકી નથી. તેમાં માત્ર વરસાદનું પાણી જ ભેગું થઈ શકતું હતું. તે લાંબા સમયથી ડમ્પિંગ ગ્રાઉન્ડ રહ્યું છે. તે ક્યારે બિનઉપયોગી બન્યું તે દર્શાવવા માટે રેકૉર્ડ પર કોઈ સામગ્રી નથી, તેમ છતાં નિર્વિવાદપણે આ ટાંકી લાંબા સમયથી જર્જરિત સ્થિતિમાં છે અને તેનો ઉપયોગ ડમ્પિંગ યાર્ડ અને ગટર સંગ્રહ તળાવ તરીકે કરવામાં આવે છે.આમ તે એવો કેસ નથી કે જ્યાં પુનરુત્થાન નિર્દેશિત થવું જોઈએ.[૩૬૮-એફ-જી]

રીટ પિટિશન નં.૩૫૯૪૨/૨૦૦૬ માં મદ્રાસ ખાતેની ઉચ્ચ ન્યાયાલયના ૧૮.૧.૨૦૦૬ ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી.

અપીલકર્તા તરફે ઈન્દુ મલ્હોત્રા અને અર્જુન સુરેશ.

પ્રતિવાદીઓ તરફે હરીશ એન. સાલ્વે, એલ. નાગેશ્વર રાવ, વી. જી. પ્રગસમ અને સેન્થિલ જગદીશન.

કોર્ટનો ચુકાદો આના દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો

એસ. બી. સિંહા, ન્યાયમૂર્તિશ્રી. પરવાનગી આપવામાં આવી.

અહીં અપીલકર્તા પોતાને ઓક્કિયમ થોરાઈપક્કમ પંચાયત સંઘની સભ્ય હોવાનો દાવો કરે છે. આ ગામમાં એક મંદિરની ટાંકી છે. આ ગામ જૂના મહાબલીપુરમ માર્ગ પર ચેન્નાઈ શહેરને મહાબલીપુરમ સાથે જોડતા મુખ્ય માર્ગની બંને બાજુએ આવેલું છે. આ ટાંકી નિઃશંકપણે બિનઉપયોગી હાલતમાં પડી હતી. હકીકતમાં તે ત્યજી દેવાયેલું હતું. પંચે હાઈવે પ્રોજેક્ટના વિસ્તરણને કારણે વિસ્થાપિત થયેલા લોકોના પુનર્વસન માટે તેના વપરાશકર્તાના હેતુ માટે શોપિંગ કોમ્પ્લેક્સ બનાવવાનો નિર્ણય લીધો હતો. તમિલનાડુ રાજ્યએ તેમાં ખરીદી સંકુલના નિર્માણની મંજૂરી આપતો સરકારી આદેશ પણ જારી કર્યો હતો. અપીલકર્તા દ્વારા મદ્રાસ હાઈકોર્ટ સમક્ષ રિટ પિટિશન દાખલ કરવામાં આવી હતી, જેમાં ઉપરોક્ત નિર્ણય પર સવાલ ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો. તા.૦૬.૧૨.૨૦૦૫ ના આદેશ દ્વારા, ઉચ્ચ અદાલતે, પ્રતિવાદી દ્વારા તેમના જવાબી સોગંદનામામાં લેવામાં આવેલા વલણને ધ્યાનમાં રાખીને, ડિરેક્ટર, સેન્ટર ફોર વોટર રિસોર્સિસ, ગિંડી, ચેન્નાઈને ટાંકીની જમીનનું નિરીક્ષણ કરવા અને તેની શરત અંગે અહેવાલ રજૂ કરવા માટે કમિશ્નર તરીકે

નિયુક્ત કર્યા. ઉપરોક્ત નિર્દેશને અનુસરીને અથવા તેને આગળ વધારવા માટે, નિયામકના કહેવા પર નિરીક્ષણ હાથ ધરવામાં આવ્યું હતું. સેન્ટર ઓફ વોટર રિસોર્સિસ, કોલેજ ઓફ એન્જિનિયરિંગ ગિંડી, અન્ના યુનિવર્સિટી, ચેન્નાઈનો અહેવાલ પણ હાઈકોર્ટ સમક્ષ દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો.

ઉપરોક્ત અહેવાલ પર અથવા તેના આધારે આધાર રાખીને, મદ્રાસ હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચે વિવાદિત આદેશને કારણે અપીલકર્તા દ્વારા અહીં દાખલ કરવામાં આવેલી રિટ અરજીને ફગાવી દીધી હતી.

આમ, અપીલકર્તા આપણી સામે છે.

અપીલકર્તા વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રીમતી ઇન્દુ મલ્હોત્રાએ રજૂઆત કરી હતી કે સામાન્ય જનતા દ્વારા સામનો કરવામાં આવતી પાણીની અછતને ધ્યાનમાં રાખીને, ઉચ્ચ અદાલતે જળાશય પર શોપિંગ કોમ્પ્લેક્સના નિર્માણની મંજૂરી આપવામાં સ્પષ્ટ ભૂલ કરી હતી.

એલ. કૃષ્ણાન વિરુદ્ધ તમિલનાડુ રાજ્ય, એ. આઈ. આર. (૨૦૦૫) મદ્રાસ ૩૧૧ કેસમાં મદ્રાસ હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચના નિર્ણય તરફ અમારું ધ્યાન દોરતા એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે રાજ્ય સરકારને નિવારક પગલાં

તેમજ ગેરકાયદેસર અતિક્રમણ દૂર કરવા અને તેનો ઉપયોગ વ્યવસાયિક હેતુ માટે ન કરવા એમ બંને રીતે તમામ શક્ય પગલાં લઈને ટાંકીની જાળવણી કરવાની ફરજ સાથે જોડવામાં આવી હતી.

નિયામકના અહેવાલ તરફ અમારું ધ્યાન દોરતા, વિદ્વાન વકીલે વિનંતી કરી કે તેમાં આવેલા તારણો સાચા ન હતા કારણ કે એવું નોંધવામાં આવ્યું હતું કે પરસાદની ઋતુ દરમિયાન ટાંકી સૂકી રહેતી નથી. વિદ્વાન વકીલના જણાવ્યા અનુસાર, ટાંકીનું પુનરુત્થાન શક્ય હોવાથી, ઉચ્ચ અદાલતે તેના નિર્દેશમાં તેના અસાધારણ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ.

બીજી બાજુ, પ્રતિવાદી-રાજ્ય તમિલનાડુ વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી હરીશ એન. સાલ્વેએ વિવાદિત ચુકાદાને ટેકો આપ્યો હતો અને દલીલ કરી હતી કે આ ટાંકી એક કૃત્રિમ ટાંકી છે અને કુદરતી જળ સંસાધન નથી, ઉચ્ચ અદાલત દ્વારા નોંધ લેવામાં આવ્યા પછી યોગ્ય આદેશ પસાર કરવા માટે સંબંધિત તમામ વિચારણાઓ, આ અદાલતે તેના વિવેકાધીન અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ નહીં.

ગ્રામ પંચાયત વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી એલ. નાગેશ્વર રાવે વિનંતી કરી હતી કે અહીં અપીલકર્તા ગ્રામ પંચાયતના સભ્ય નથી. વધુમાં

એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે ટાંકીમાં અથવા તેની આસપાસ પાણીની કોઈ અછત નથી.

આ ટાંકી મંદિરની ટાંકી હોવાનું માનવામાં આવે છે.તે તળાવ નહોતું.જો કે તેને મહેસૂલ રેકૉર્ડમાં ટાંકી પોરામ્બોક તરીકે વર્ગીકૃત કરવામાં આવ્યું હતું, પરંતુ તેણે લાંબા સમય પહેલાં તેની ઉપયોગિતા ગુમાવી દીધી હતી. તેનો ઉપયોગ ડમ્પિંગ ચાર્જ તરીકે થતો હતો.ત્યાં કોઈ ઈનલેટ અથવા આઉટલેટ સુવિધાઓ નહોતી. તે અતિશ્ચમળ માટે પણ સંવેદનશીલ હતું.

જળ સંસાધન કેન્દ્રએ તેના અહેવાલમાં ટાંકીના નિરીક્ષણ પર નીચેના તારણો કાઢ્યા હતા:

"(૧) ઉપલબ્ધ જળસ્ત્રાવ ક્ષેત્ર ૨૬,૭૮૧ ચો.મી. છે.આ ટાંકીની હાલની ક્ષમતા ૧,૮૬૧ ઘન મીટર છે.વાર્ષિક પ્રવાહની ક્ષમતા ૮,૦૪૩ ઘન મીટર છે.

(૨) મંદિરની ટાંકી માટે કોઈ ચોક્કસ પ્રવેશ અથવા વધારાની નહેરો નથી.

(૩) ટાંકીના પાણીનો ઉપયોગ જનતા/પશુઓ દ્વારા અથવા અન્ય કોઈ હેતુ માટે સીધો કરવામાં આવતો નથી.

(૪) ટાંકીમાં રહેલું પાણી માનવ વપરાશ માટે અયોગ્ય છે.

(૫) ટાંકી વિસ્તારની વર્ષોથી યોગ્ય રીતે જાળવણી કરવામાં આવી નથી અને તેનો ઉપયોગ ડમ્પિંગ યાર્ડ તરીકે કરવામાં આવે છે.

(૬) જ્યારે આવા જળાશયોની મિલકતની જાળવણી કરવામાં આવતી નથી, ત્યારે તેમનું અતિક્રમણ થવાની સંભાવના છે.

(૭) જનતા સાથેની વાતચીતથી ટીમને જાણવા મળ્યું કે તાજેતરના ભારે વરસાદને કારણે ટાંકી સૂકી રહી હોત.

(૮) ટાંકી વિસ્તારની ત્રણ બાજુઓ એટલે કે દક્ષિણ, ઉત્તર અને પૂર્વ બાજુથી પ્રવેશ નથી અને માત્ર જૂના મહાબલીપુરમ માર્ગ બાજુથી જ પ્રવેશ કરી શકાય છે.

(૯) ટાંકીમાં પ્રવેશવા માટેના પગથિયાં વગેરે જેવી કોઈ બાંધેલી રચનાઓ હોતી નથી, પરંતુ તેમાં ઇમારતનો કચરો ફેંકવામાં આવે છે.

(૧૦) આ વિસ્તાર ત્રણ અન્ય મોટા કદની ટાંકીઓથી ઘેરાયેલો છે, પૂર્વમાં બે અને પશ્ચિમમાં એક, જે તે વિસ્તારમાં ભૂગર્ભ જળને રિચાર્જ કરશે અને આ મંદિરની ટાંકીનું રિચાર્જ યોગદાન નજીવું હશે.

(૧૧) મંદિરની ટાંકી જર્જરિત સ્થિતિમાં છે.

આ ટાંકી સર્વેક્ષણ નં. ૨૧(૧/૨) માં આવેલી છે.તે એક ધોરીમાર્ગને અડીને આવેલો છે.ઉપરોક્ત ટાંકીથી એક કિલોમીટરની અંદર, અન્ય પાંચ ટાંકીઓ છે, જેની સંબંધિત વિગતો નીચે મુજબ છે:

અ. નં.	ટાંકીના નામનો નં.	સર્વે નં.	વિસ્તાર	
			હેક્ટર.એકર	એકર સેન્ટ
૧.	કમ્પનકન કુલમ	૪૧/૭	૦.૩૨.૫	૦.૮૦
૨.	કુદાઈ	૧૦૧/૨	૦.૫૨.૫	૧.૩૦
૩.	આયા કુલમ	૨૦૭	૧.૦૩.૫	૨.૫૫

જ.	પુથુકુલમ	૨૦૯/૯	૦.૩૧.૦	૦.૭૭
પ.	પેરિયા ચંદ્રન કુલમ	૨૬૩/૨એ.	૦.૭૦.૦	૧.૭૩
	કુલ		૨.૮૯.૫	૭.૧૫

તે પણ વિવાદમાં નથી કે ઉપરોક્ત ધોરીમાર્ગને અડીને આવેલી દુકાનો અને અન્ય રહેણાંક એકમો સંપાદનની કાર્યવાહીનો વિષય હતા અને અસરગ્રસ્ત પરિવારોને પુનર્વસન અને સમાધાન યોજના હેઠળ વૈકલ્પિક સ્થળો, દુકાન અથવા રહેણાંક એકમો પૂરા પાડવાના હતા.રાજ્યએ તેના જવાબી સોગંદનામામાં જણાવ્યું હતું કે ઉપરોક્ત ટાંકીની સ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને, જમીનનું સમતલકરણ હાથ ધરવામાં આવ્યું હતું અને તા.૧૫.૦૨.૨૦૦૬ ના રોજ પૂર્ણ કરવામાં આવ્યું હતું અને આમ, એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે તે જાહેર હિતમાં છે કે સૂચિત ખરીદી સંકુલનું નિર્માણ કરવાની મંજૂરી છે.

સ્વીકાર્ય રીતે, જળાશયોને જાળવી રાખવા જરૂરી છે. આવી જરૂરિયાતની કલ્પના માત્ર એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને કરવામાં આવી છે કે પાણીના અધિકાર તેમજ ગુણવત્તાયુક્ત જીવનની કલ્પના ભારતના બંધારણની કલમ ૨૧ હેઠળ કરવામાં આવી છે, પરંતુ એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને પણ કે તેને ભારતના બંધારણની કલમ ૪૭ અને ૪૮-એ માં માન્યતા આપવામાં આવી છે.ભારતના બંધારણની કલમ ૫૧-એ વધુમાં જંગલો, સરોવરો, નદીઓ અને

વન્યજીવન સહિત કુદરતી પર્યાવરણનું રક્ષણ અને તેમાં સુધારો કરવાની દરેક નાગરિકની મૂળભૂત ફરજ બનાવે છે.[જુઓ એનિમલ એન્ડ એન્વાયર્નમેન્ટ લીગલ ડિક્શન્સ ઇંડ વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્યો, એ.આઈ.આર. (૧૯૮૭) એસ.સી. ૧૦૭૧; એમ. સી. મહેતા (બડખલ અને સૂરજકુંડ લેક્સ મેટર વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્યો., [૧૯૮૭] ૩ એસ. સી. સી. ૭૧૫ અને બૌદ્ધિક મંચ, તિરુપતિ વિ. સ્ટેટ ઓફ એ. પી. અને અન્યો., [૨૦૦૬] ૩ એસસીસી ૫૪૮.

આદ્રભૂમિની જાળવણી પર કલકત્તા હાઈકોર્ટ દ્વારા 'પીપલ યુનાઈટેડ ફોર બેટર લિવિંગ ઇન કલકત્તા-પબ્લિક અને અન્ય. વિ. સ્ટેટ ઓફ વેસ્ટ બંગાળ અને અન્ય., એ.આઈ.આર. (૧૯૮૩) કલકત્તા "માં પ્રકાશ પાડવામાં આવ્યો હતો. ૨૧૫, અવલોકન કરે છે કે આદ્રભૂમિ સમાજ માટે ફાયદાકારક તરીકે કામ કરે છે.

તાજેતરમાં, ટી. એન. ગોડાવર્મન થિરુમુલપદ (૯૯) વિરુદ્ધ ભારત સંઘ અને અન્ય, [૨૦૦૬] ૫ એસસીસી ૪૭ માં, આ અદાલતે ફરીથી કુદરતી તળાવો અને ખાસ કરીને વન્યજીવન (સંરક્ષણ) અધિનિયમ, ૧૯૭૨ હેઠળ સંરક્ષિત તળાવોની જાળવણીના મહત્વ પર પ્રકાશ પાડ્યો હતો.

જો કે, આપણે જોઈ શકીએ છીએ કે કુદરતી જળ સંગ્રહ સંસાધનોને માત્ર સંરક્ષિત કરવાની જ જરૂર નથી, પરંતુ જો તેનો ઉપયોગ ન થયો હોય તો તેને પુનઃસ્થાપિત કરવા માટે પણ પગલાં લેવાની જરૂર છે. આ જ સિદ્ધાંત, અમારા મતે, કૃત્રિમ ટાંકીઓના સંબંધમાં લાગુ કરી શકાતો નથી.

એલ. કૃષ્ણાન (ઉપરોક્ત) કેસમાં, મદ્રાસ હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચ જળ સંગ્રહ સુવિધા પૂરી પાડતા કુદરતી સંસાધનો સાથે કામ કરી રહી હતી અને આ બાબતને ધ્યાનમાં રાખીને રાજ્યને પર્યાવરણીય સંતુલન જાળવવા માટે નિવારક તેમજ ગેરકાયદેસર અતિક્રમણ દૂર કરવા એમ બંને શક્ય પગલાં લેવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો.

આ અદાલત દ્વારા બૌદ્ધિક મંચ, તિરુપતિ (ઉપરોક્ત) માં કેટલીક વિગતો પર પણ વિચારણા કરવામાં આવી છે, જેમાં ફરીથી કુદરતી સંસાધનો સાથે વ્યવહાર કરતી વખતે અભિપ્રાય આપવામાં આવ્યો હતો:

"આ જાહેર વિશ્વાસના સંદર્ભમાં રાજ્યની હકારાત્મક ફરજોના દ્રષ્ટિકોણથી સિદ્ધાંતની અભિવ્યક્તિ છે, નકારાત્મક દ્રષ્ટિકોણથી ઘડવામાં આવે છે, આ સિદ્ધાંત જાહેર ટ્રસ્ટ તરીકે રાખવામાં આવેલી મિલકતના હસ્તાંતરણને બરાબર પ્રતિબંધિત કરતું નથી. જો કે, જ્યારે રાજ્ય એવા સંસાધન ધરાવે

છે જે લોકોના ઉપયોગ માટે મુક્તપણે ઉપલબ્ધ હોય, ત્યારે તે સરકારની કોઈપણ કાર્યવાહી પર ઉચ્ચ સ્તરની ન્યાયિક તપાસની જોગવાઈ કરે છે, ભલે તે હાલના કાયદાઓ સાથે ગમે તેટલી સુસંગત હોય, જે આવા મુક્ત ઉપયોગને પ્રતિબંધિત કરવાનો પ્રયાસ કરે છે. સરકારની આવી ક્રિયાઓની યોગ્ય રીતે તપાસ કરવા માટે, અદાલતોએ જાહેર લાભ માટે કામ કરવાની સરકારની સામાન્ય જવાબદારી અને ચોક્કસ જાહેર સંસાધનોના ટ્રસ્ટી તરીકે તેની વિશેષ, વધુ માગણીની જવાબદારી વચ્ચે તફાવત કરવો જોઈએ...."

[ભાર મૂકવામાં આવે છે]

આ અદાલતોએ ઉપરોક્ત નિર્ણયોમાં એવો કાયદો ઘડ્યો નથી કે જાહેર ટ્રસ્ટ તરીકે રાખવામાં આવેલી મિલકતનું હસ્તાંતરણ જરૂરી રીતે પ્રતિબંધિત છે. જેના પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો હતો તે ઉચ્ચ સ્તરની ન્યાયિક તપાસ હતી. ટકાઉ વિકાસનો સિદ્ધાંત ખાલી સૂત્ર ન હોવા છતાં, તેનો અમલ વ્યવહારુ ઢ્વજિકોણથી થવો જરૂરી છે, ન કે અદાલતના પરોક્ષ આદેશથી.

બોમ્બે ડાઇંગ અને મેનુફેક્ચરીંગ કંપની લિમિટેડ (૩) વિ. બોમ્બે એન્વાયર્નમેન્ટલ એક્શન ગ્રુપ અને અન્યો. , [૨૦૦૬] ૩ એસ.સી.સી. ૪૩૪, મોટી સંખ્યામાં નિર્ણયોના સંદર્ભમાં, એવું કહેવામાં આવ્યું હતું કે જ્યારે

પર્યાવરણનું રક્ષણ કરવાની જરૂરિયાત એ પ્રાથમિકતા છે, ત્યારે વિકાસને પ્રોત્સાહન આપવું પણ જરૂરી છે:

".....બે જરૂરિયાતોનું સુમેળ ટકાઉ વિકાસની વિભાવના તરફ દોરી ગયું છે, જેથી તે પર્યાવરણીય કાયદાઓ અને તેનાથી સંબંધિત ન્યાયિક નિર્ણયોનું સૌથી મહત્વપૂર્ણ અને કેન્દ્રબિંદુ બની ગયું છે. સરળ શબ્દોમાં કહીએ તો ટકાઉ વિકાસ એ એક એવી પ્રક્રિયા છે જેમાં વિકાસ પેઢી દર પેઢી ટકી શકે છે. બ્રુન્ડટલેન્ડ અહેવાલ 'ટકાઉ વિકાસ' ને એવા વિકાસ તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરે છે જે ભવિષ્યની પેઢીઓની પોતાની જરૂરિયાતો પૂરી કરવાની ક્ષમતા સાથે સમાધાન કર્યા વિના વર્તમાન પેઢીઓની જરૂરિયાતોને પૂર્ણ કરે છે. જાહેર નીતિઓ માટે ટકાઉ વિકાસની વિભાવનાને કાર્યરત કરવી એ મહત્વપૂર્ણ પડકારો ઉભા કરે છે જેમાં જટિલ સમન્વય અને વેપારનો સમાવેશ થાય છે.

ટકાઉ વિકાસના સિદ્ધાંતને ભારતીય કાયદાની મૂળભૂત વિભાવના તરીકે ગણતા, તે અભિપ્રાય આપવામાં આવ્યો હતો:

"ટકાઉ વિકાસના સિદ્ધાંતનો વિકાસ ખરેખર એક આવકારદાયક લક્ષણ છે પરંતુ પર્યાવરણીય અસરની જરૂરિયાત પર ભાર મૂકતા, તેની અને

વિકાસની જરૂરિયાત વચ્ચે એક નાજુક સંતુલન સ્થાપિત કરવું આવશ્યક છે.જ્યારે આંતર-પેઢી હિતની અવગણના કરવી શક્ય નથી, ત્યારે સમાજની તાત્કાલિક જરૂરિયાતને અવગણવી પણ શક્ય નથી.

હાથ પરના કેસનો નિર્ણય ઉપરોક્ત સિદ્ધાંતને ધ્યાનમાં રાખીને થવો જોઈએ.પ્રતિવાદીઓએ સ્પષ્ટ રીતે નકારી કાઢ્યું અને વિવાદ કર્યો કે ગામમાં પાણીની કોઈ અછત છે.આ ગામ સમુદ્રની નજીક આવેલું છે, જેમાં અથવા તેની આસપાસ પાંચ પાણીની ટાંકીઓ છે.તેથી, એ સ્વીકારવું મુશ્કેલ છે કે ગામમાં પાણીની તીવ્ર અછત હતી, જેમ કે શ્રીમતી મલ્હોત્રાએ રજૂ કર્યું હતું.આ ટાંકી કુદરતી ટાંકી નથી.તેમાં માત્ર વરસાદનું પાણી જ ભેગું થઈ શકતું હતું.તે લાંબા સમયથી ડમ્પિંગ ગ્રાઉન્ડ રહ્યું છે.તે ક્યારે બિનઉપયોગી બન્યું તે દર્શાવવા માટે રેકૉર્ડ્સ પર કોઈ સામગ્રી નથી, તેમ છતાં નિર્વિવાદપણે આ ટાંકી લાંબા સમયથી જર્જરિત સ્થિતિમાં છે અને તેનો ઉપયોગ ડમ્પિંગ ચાર્ડ અને ગટર સંગ્રહ તળાવ તરીકે કરવામાં આવે છે.અમારા મતે, આમ, તે એવો કેસ નથી કે જ્યાં આપણે તેના પુનરુત્થાનનું નિર્દેશન કરવું જોઈએ.

ઉચ્ચ અદાલતે તેના ચુકાદામાં તમામ સંબંધિત પરિબલોને ધ્યાનમાં લીધા છે.તે તરફ ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું ન હતું કે વિવાદિત ચુકાદો પસાર

કરવામાં હાઈકોર્ટ દ્વારા કાયદાના આવશ્યક લક્ષણો અથવા અન્ય સંબંધિત સિદ્ધાંતોને ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યા ન હતા.

જો કે, અમે રાજ્ય અને ગ્રામ પંચાયતને નિર્દેશ આપીશું કે ગામમાં અથવા તેની આસપાસની અન્ય ટાંકીઓની યોગ્ય જાળવણી કરવામાં આવે અને જરૂરી પગલાં લેવામાં આવે જેથી પાણીની અછત ન રહે અને પર્યાવરણની જાળવણી થાય.

ઉપરોક્ત કારણોસર, અમને વિવાદિત ચુકાદામાં દખલ કરવાનું કોઈ કારણ દેખાતું નથી. ખર્ચ અંગેના કોઈપણ આદેશ વિના અપીલ રદ કરવામાં આવે છે.

અપીલ ફગાવી દેવામાં આવે છે.

This judgment has been translated using AI Tool - SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.